

CHARAKTERYSTYKA
SZKOŁY ALTERNATYWNEJ
TYPU „WALDORF”

Opracowała:
ANNA BOŁDYS

S P I S   T R E Ś C I:

1. POCZĄTKI SZKOŁY WALDORFSKIEJ.

2. ZASADY SZKOŁY WALDORFSKIEJ.

3. NAUCZYCIEL W SZKOŁACH WALDORFSKICH.

4. ORGANIZACJA KSZTAŁCENIA.

5. PODSTAWY PEDAGOGIKI WALDORFSKIEJ.

1. POCZĄTKI SZKOŁY WALDORFSKIEJ

Ciągle podejmuje się różnorodne próby reformowania szkół w różnych krajach. Na ogół reformy te nie obejmują całego systemu oświatowego, aczkolwiek pod względem przyjętych celów, treści i metod pracy pedagogicznej są to próby radykalne. Niekiedy określa się te nieliczne inicjatywy mianem koncepcji czy też modeli szkół alternatywnych, czyli „innych”. W modelu pedagogicznym szkół alternatywnych, uczniowie mają szeroki, częsty i bezpośredni kontakt z rzeczywistością przyrodniczą, techniczną, społeczną i kulturową. Szkoła jest terenem nabywania przez dzieci prawdziwych, przydatnych doświadczeń, terenem otwartym dla rodziców, otoczenia społecznego i jego problemów. Najważniejszym zadaniem szkoły jako instytucji jest stworzenie szansy praktycznej nauki i rozwoju przez twórczą aktywność.

Szereg koncepcji teoretycznych i praktycznych, które kompleksowo, bądź też fragmentarycznie realizują ideę szkoły alternatywnej pojawiło się w Niemczech. Najwcześniej powstały tam szkoły typu „WALDORF”, noszące nazwę „szkół wolnych” lub szkół steinerowskich. Określenie „wolna” musiało oznaczać swobodę w rozwijaniu własnego wewnętrznego charakteru szkoły „swobodę w rozwijaniu własnego wewnętrznego charakteru szkoły w danych warunkach społecznych i kulturowych, wolność od wszelkiego zewnętrznego zwierzchnictwa czy nadzoru politycznego i ekonomicznego”¹. Pierwsza taka szkoła została otwarta we wrześniu 1919 roku w Stuttgarcie. Jej założycielem był Emil MOLT, właściciel fabryki cygar i papierosów „Waldorf – Austria”- stąd nazwa. Powierzył on opracowanie nowego programu i poprowadzenie szkoły znanemu filozofowi i pedagogowi, twórcy antropozofii – Rudolfowi Steinerowi. Koncepcje szkoły R. Steiner oparł „na przekonaniu o potrzebie wszechstronnego rozwoju każdego dziecka, zwłaszcza rozwoju jego samodzielnego myślenia i działania oraz na nadziei, że dostosowanie treści i metod pracy dydaktyczno – wychowawczej do sił i możliwości każdego ucznia przyczyni się w istotny sposób do zapewnienia takiego właśnie rozwoju”².

Sadził, że racjonalnie stosowane w pracy szkoły wychowanie przez sztukę, działalność praktyczną i ruch, przekształci ją w miejsce prawdziwego, autentycznego życia dzieci i młodzieży, zapewniając zdobycie konkretnych umiejętności. To według modelu R. Steinera i dzięki pracy pierwszego zespołu nauczycielskiego, uitorowało drogę praktycznym rozwiązaniom pedagogiki waldorfskiej w Niemczech. Po latach zakazu, spowodowanego okresem nazizmu narodowego socjalizmu, rozwinął się nowy ruch waldorfski po II wojnie światowej. Szkoły tego typu zaczęły powstawać na wszystkich kontynentach i w wielu krajach świata.

2. ZASADY SZKOŁY WALDORFSKIEJ

Szkoła waldorfska stanowi samorządną placówkę oświatową. Nie jest ona organem państwa, lecz organizacją swobodnie zrzeszających się ludzi, opierającą się na współpracy rodziców, nauczycieli i uczniów, na wzajemnym zaufaniu i szacunku oraz zrozumieniu wspólnych celów i oczekiwań. Jest to fundament, na którym opiera się szkoła waldorfska.

Szkoła to zarządzana jest przez Kolegium Nauczycielskie, radę szkoły i członków zarządu stowarzyszenia prowadzącego szkołę. W stowarzyszeniu tym znajdują się nauczyciele, rodzice i sympatycy szkoły steinerowskiej. Kolegium Nauczycielskie wyznacza swego przewodniczącego, zespół wykonawczy, a w miarę potrzeb inne funkcje. Przy „nominacjach”, które mają charakter delegowania „kogoś do czegoś”, bierze się pod uwagę specjalne uzdolnienia i talenty. W szkole nie ma dyrektora, a wśród etatowych nauczycieli istnieje hierarchia wynikająca jedynie z inicjatywy i wkładu pracy. Wszyscy otrzymują pensje zasadniczą, bez dodatków funkcyjnych. Co jakiś czas inny nauczyciel reprezentuje szkołę wobec władz.

¹ F. Edmunds, „Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce”, Wyd. Spektrum, Warszawa 1996, str. 10

² W. Okoń, Nowy słownik pedagogiczny, Wyd. „Żak”, Warszawa 1996, str.788

Wychowanie w szkole waldorfskiej ukierunkowuje się na wszechstronny rozwój uczniów tj. wychowanie intelektualne, społeczno – moralne, fizyczne, estetyczne. Treści kształcenia dostosowuje się do potrzeb, budzących się zdolności i możliwości uczniów. Nauczanie jest jednolite na zajęciach lekcyjnych i zróżnicowane podczas zajęć pozalekcyjnych, z reguły też obowiązkowych. Obowiązuje system klasowo – lekcyjny. Naukę języków obcych rozpoczyna się już od pierwszej klasy szkoły podstawowej. W szkole waldorfskiej zdobywa się umiejętności praktyczne – naukę rzemiosła, robót ręcznych, a w klasach szczebla średniego uzupełnia się je lekcjami technologii. Uczniowie zdobywają również umiejętności artystyczne i to w poszerzonym zakresie.

Ciekawym systemem wypracowanym przez szkołę waldorfską jest tzw. „cykl tematyczny”. Polega on na codziennym uczeniu się tego samego przedmiotu przez kilka tygodni podczas tzw. „lekcji głównej”, trwającej dwie pierwsze godziny poranne, a potem znów przez następnych kilka tygodni innego przedmiotu i tak przez cały rok szkolny. Jest to forma „ekonomii nauczania, która umożliwia koncentrację i intensywny kontakt z materiałem”³, wzbogaca charakter procesu poznawczego i daje możliwości stworzenia pełniejszego obrazu rzeczywistości.

W szkole waldorfskiej nie ma drugoroczności. Dzięki temu unika się selekcji i dezintegracji społeczności klasowej, dając równocześnie możliwość jej rozwoju w oparciu o tolerancję, otwartość oraz wzajemną pomoc. W szkole tej nie ma też ocen i związanej z nimi presji na wyniki. Stosuje się oceny opisowe, które wskazują dziecku w czym jest dobre, a nad czym jeszcze musi popracować. Wspiera to w dziecku umiejętności samooceny.

Szkoła tego typu jest jednolitą szkołą podstawową i średnią, jak już wspomniano, nie selekcjonuje według wyników, ale prowadzi grupy, w których uczą się razem dzieci o różnych uzdolnieniach i pochodzeniu społecznym. Możliwe jest na szczeblu średnim wewnętrzne różnicowanie, tak jednak, by nie zatraciła się tożsamość uczniów i nie niszczyło więzi grupowych.

W każdej szkole waldorfskiej istnieją różnorodne koła, prężnie działające: zajmujące się rozwiązywaniem konkretnych zadań np. imprezy i uroczystości szkolne, kontakty z urzędami, współpraca nauczycieli z rodzicami, nadzór nad wyposażeniem szkoły, pomocami, biblioteką. Ważną rolę w życiu szkoły pełni warsztaty, z reguły otwarte i na różne tematy.

Sercem szkoły steinerowskiej są comiesięczne uroczystości szkolne jako „święto miesiąca” lub „święto szkoły”. Celem ich jest zaprezentowanie rodzicom, sympatykom szkoły, nauczycielom i sobie nawzajem dorobku poszczególnych klas i osiągnięć pojedynczych uczniów. Każda klasa przedstawia wtedy fragment swojej pracy. Cała impreza kończy się zazwyczaj specjalnie przygotowanym widowiskiem artystycznym.

Samokształcenie nauczycieli jest instytucjonalnie ujęte w cotygodniowych konferencjach pedagogów. Rozważania teoretyczne łączą się zazwyczaj z praktyką szkolną.

Lekarz szkolny należy do zespołu nauczycielskiego. Uczestniczy w zebraniach, bada dzieci, uwzględniając prócz higieny również zdrowotno – medyczny aspekt uczenia się. Może też chodzić na lekcje, a niekiedy prowadzić lekcje biologii w klasach szczebla średniego.

W szkołach waldorfskich każde dziecko ma indywidualną drogę rozwoju. Program nauczania i wychowania pomaga w tworzeniu samego siebie. Nauczyciel bezwzględnie akceptuje każde dziecko i ma z nim dobry kontakt, maksymalnie angażuje się w to, co robi, i lubi to, co robi. W relacji uczeń – nauczyciel dziecko wychowane jest w szacunku do siebie i innych, w szacunku dla pracy swojej i drugiego człowieka oraz w ogromnej tolerancji religijnej i społecznej.

3. NAUCZYCIEL W SZKOŁACH WALDORFSKICH

Nauczanie i wychowanie w szkołach waldorfskich to nie tylko przekazywanie teoretycznej wiedzy, ale przede wszystkim przekazanie osobowości nauczyciela. Zatrudniani są w nich

---

³ J. Wasiukiewicz, *Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, str. 29

nauczyciele o wzorach osobowych będących dla uczniów ideałami w najrozmaitszych specjalnościach. Rolą nauczyciela jest pomaganie uczniom w rozwoju wrodzonych możliwości i zdolności, a także w usuwaniu i pokonywaniu słabości i trudności. Takie możliwości daje nauczycielowi wiedza o człowieku, opisująca jego istotę i związki ze światem, pozwalająca na wypracowanie metod nauczania i wychowania odnoszących się do wszystkich sfer istoty dziecka: intelektualnej, emocjonalnej i wolicjonalnej. Harmonijny rozwój indywidualności dziecka to główny cel pracy nauczyciela. Szkoła waldorfska jest miejscem, gdzie zdobywanie wiedzy odbywa się bez napięć, lęków i agresji w stosunkach nauczyciel – uczeń oraz szkoła – dom. Panuje tutaj pełna życzliwość, zrozumienie i bliska więź intelektualna i uczuciowa.

W klasach I – VIII tj. na szczeblu podstawowym, pracują nauczyciele – wychowawcy prowadzący lekcje z wielu różnych przedmiotów. Zaś w klasach IX – XII tj. na szczeblu średnim pracują już nauczyciele specjaliści. Osobną grupę tworzą nauczyciele przedmiotów artystycznych: malarstwa, muzyki, eurytmii, prac technicznych, również języków obcych. Wszyscy nauczyciele szkół waldorfskich pracują 24 godziny w tygodniu, tylko nauczyciele eurytmii – 18 godzin.

Ważną formą samokształcenia nauczycieli szkół waldorfskich jest obowiązkowe uczestnictwo w cotygodniowych konferencjach nauczycielskich, które służą rozwijaniu własnych potrzeb edukacyjnych. Składają się one z trzech zasadniczych części:

- teoretycznej – która jest poświęcona studiowaniu książek R. Steinera lub prac innych autorów piszących o pedagogice steinerowskiej
- pedagogicznej – dotyczy omówienia procesu dydaktyczno – wychowawczego jednej klasy lub jednego „trudnego” ucznia, osiągnięć, niepowodzeń, planowanych lub odbytych wycieczek, przedstawień
- wewnętrznej – związana jest ze sprawami bieżącymi szkoły, z podjęciem różnych decyzji.

Ponieważ szkoła steinerowska opiera się na współpracy rodziców i nauczycieli, raz w roku każdy nauczyciel – wychowawca odwiedza swoich uczniów w domu. Co 4 – 6 tygodni urządza się wieczór rodzicielski, organizuje seminaria z „trudnymi rodzicami”, wspólne imprezy, teatr.

Nauczanie w szkole waldorfskiej opiera się na żywym słowie nauczyciela, który w sposób obrazowy przedstawia treści objęte programem. Twórczo wykorzystując teksty źródłowe i tradycyjne pomoce, nauczyciel waldorfski nie powiela planu gotowego podręcznika. Podstawą sukcesów pedagogicznych jest „praca nad sobą, wierność prawdzie, szacunek dla indywidualności ucznia, naturalna forma ujmowania zagadnień, a nade wszystko miłość do ludzi”⁴. Związek między nauczycielem a uczniem w szkole waldorfskiej opiera się na przykładzie, intuicji i naśladowaniu.

W Niemczech dla tych nauczycieli, którzy przeszli ze szkół państwowych – publicznych do steinerowskich organizuje się kursy wieczorowe, na których uzupełniają wykształcenie z pedagogiki waldorfskiej. W Polsce nauczycieli do pracy w szkołach waldorfskich kształci się na 3 – letnim Podyplomowym Studium Edukacji Niezależnej przy Uniwersytecie Warszawskim. W kształceniu nauczycieli dla szkół waldorfskich ogromną wagę przywiązuje się do radości tworzenia, do rozumienia istoty każdego przedmiotu, którego się ma zamiar uczyć, do pokazywania tego, że pedagogika waldorfska jest wychowaniem i nauczaniem, które jest, które żyje. Nauczyciel w szkole waldorfskiej ma nie tylko wykonywać zawód, co raczej pełnić posłannictwo, realizować misję. „Jest on wybrańcem sił wyższych, a zarazem przeznaczeniem dzieci”⁵.

4. ORGANIZACJA KSZTAŁCENIA

Szkoły waldorfskie, jako szkoły wolne, są zróżnicowane organizacyjnie w zależności od profilu programowego, warunków i możliwości lokalnych oraz kadrowych. Program nauczania i wychowania szkoły waldorfskiej wyznaczają treści, składające się na uporządkowany obraz całego

⁴ J. Wasiukiewicz, *Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, str. 139

⁵ M. Kayser, P. Wagemann, *Uczyliśmy w szkole waldorfskiej. O historii i praktyce pewnej pedagogicznej utopii*, WS i P, Warszawa 1998, str.24

wszechświata i człowieka oraz jego rozwój. Materiał nauczania dobrany jest do faz rozwojowych człowieka w ujęciu R. Steinera.

W praktyce szkolnej obejmuje on trzy okresy:

- **przedszkole** – dzieci w wieku od 4 do 6 – 7 lat
- **szkoła podstawowa** tj. niższy stopień nauczania – klasy I – VII, uczniowie od 7 do 14 – 15 lat
- **szkoła średnia** – średni stopień nauczania – klasy IX – Xii, uczniowie od 14 – 15 do 18 – 19 lat

Nauka obejmuje 12 lat, a trzynasty rok nauki przeznaczony jest dla uczniów ubiegających się o świadectwo dojrzałości.

Plan i program nauczania pełni funkcję orientacyjną i może ulec modyfikacji w zależności od potrzeb i możliwości szkoły, od wykształcenia nauczycieli, warunków środowiskowych itp. Nauczyciel kreuje proces dydaktyczno – wychowawczy danej klasy i to daje mu możliwość tworzenia indywidualnych programów i dostosowania treści i metod nauczania do aktualnych potrzeb uczniów, uwzględniając jednak rytm przyrody tj. pory roku, miesiące, tygodnie oraz rytm dobowy. Plan pracy próbuje się konstruować każdego dnia w sposób organiczny, dostosowany do zmienności przebiegu funkcji organizmu ucznia. Przebieg zajęć dziennych, tygodniowych, rocznych ma charakter rytmiczny.

Fenomenem szkoły waldorfskiej jest nauczanie i uczenie się przedmiotów w tzw. cyklach zajęć podstawowych, zarówno w klasach niższych, jak i wyższych. Lekcja główna trwa 110 minut i składa się z pięciu faz po sobie następujących:

1. **Przesłanie i część rytmiczna** – w młodszych klasach trwająca do 20 min. Dzieci grają na różnych instrumentach, recytują, śpiewają. Faza ta rozbudza dzieci, integruje je, wprowadza w odpowiedni nastrój do zajęć właściwych.
2. **Przejście do tematu lekcji głównej** – nauczyciel powtarza z uczniami program z poprzedniego dnia, pogłębia go, również w aspekcie moralnym. Robi to bardzo atrakcyjnie, często wplątując elementy humoru. Tu aktywne są dzieci
3. **Wprowadzenie do nowego materiału** – tzw. „kształcenie główne”, następuje tu kontynuacja wątku zajęć przez nauczyciela. Nowe treści podawane są w sposób poglądowy, umiejętnie stopniując napięcie, zaspakajając ciekawość uczniów i wciągając w przeżywanie lekcji. Aktywny jest tu głównie nauczyciel.
4. **Część praktyczna** – w której uczniowie wspólnie z nauczycielem podsumowują lekcję, rysują, piszą, tworzą dokumentację do tematu danego przedmiotu, gdyż w szkołach tych nie ma tradycyjnych podręczników.
5. **Część narracyjna** – polega na opowiadaniu przez nauczyciela dostosowanym do danej klasy i roku nauczania. W klasie I są to baśnie, później bajki i legendy, opowieści biblijne, następnie mitologia germańska czy legendy słowiańskie, mity, opowieści o różnych narodach, biografie wybitnych ludzi.

Po zakończeniu 2 – godzinnego cyklu nauczyciele organizują zajęcia rekreacyjne. Następne 2 godziny przeznaczone są na zajęcia artystyczne, naukę języków obcych lub pracę w ogrodzie szkolnym. Popołudniowy blok zajęć przeznaczony jest na przedmioty artystyczne i ruchowe. Szkoła waldorfska wprowadziła jako samodzielny przedmiot EURYTMIE – z grek. piękno rytmu. Ma ona uwidocznic mowę i dźwięk poprzez ruch i kolor. Transponuje ona mowę żywego słowa na mowę rytmu i gestu. Każda klasa 2 razy w tygodniu uczestniczy w lekcjach eurytmii, które są zróżnicowane i w dużej mierze mają charakter terapeutyczny. Celem eurytmii jest wycucie rytmu w tańcu, śpiewie, rozmowie, w pracy i życiu. Zadaniem zaś oprócz ćwiczeń usprawniających płynność i delikatność ruchu, jest „możliwość poznania własnego ciała, lepsze i pełniejsze wypowiedanie się przez ruch, gest, mimikę, doskonalenie orientacji przestrzennej”⁶.

W życiu szkoły waldorfskiej ogromną rolę mają doroczne święta i one w dużej mierze wyznaczają codzienny rytm pracy dydaktyczno – wychowawczej. Szczególną rolę przywiązuje się do świąt chrześcijańskich: św. Mikołaja, okresu adwentu i Bożego Narodzenia, trzech Króli,

⁶ J. Wasiukiewicz, Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, str. 38

okresu Wielkiego Postu i Wielkanocy, Zielonych Świąt. Przygotowanie do tych świąt i uroczyste ich obchodzenie stanowi integralną część kształcenia i wychowania. Świątowanie służy głębszemu wnikięciu w ich treści, zaangażowanie się osób uczestniczących i duchowemu rozwojowi. Są też okazją do kształtowania woli i uczuć. Rytm obchodzonych świąt służy przenikaniu z zewnętrznego świata w dusze dziecka głębokich treści religijnych, które poprzez nastrój, atmosferę, symbole stają się silnym wewnętrznym przeżyciem. Uczeń może je objąć poprzez dobre czyny. „Głębokie przeżywanie świąt chrześcijańskich to piękna droga wewnętrznego rozwoju, szczególnie moralnego, to budowanie człowieczeństwa w człowieku”⁷.

Zajęcia w szkole trwają przez 5 dni w tygodniu, od poniedziałku do piątku. Dzienny rozkład godzin podzielony jest na trzy części:

- część pierwsza – przeznaczona jest na tzw. „dyscypliny intelektualne” np. matematyka, chemia, język ojczysty
- część druga – w godzinach południowych, przeznaczona na przedmioty wzbudzające ciekawość ucznia np. geografia, historia, biologia
- część trzecia – w godzinach popołudniowych na przedmioty artystyczne i ruchowe

Nauczyciele oceniają każde dziecko opisując jego postępy i trudności w nauce w formie listu do rodziców. Każdy uczeń jest charakteryzowany indywidualnie, bez porównania z rówieśnikami. Nie stosuje się ocen, gdyż uważa się, że wpływają one na ucznia stresująco. Formą sprawdzenia wiadomości są prace pisemne lub indywidualne rozmowy z uczniem, mające służyć wyjaśnieniu i pogłębieniu poznanego materiału.

Szkoły waldorfskie nie wydają świadectw z ocenami lecz specjalne roczne świadectwa, zawierające krótką opinię z każdego przedmiotu oraz porady do dalszej pracy ucznia. W przypadku przejścia do innej szkoły, możliwe jest wystawienie świadectwa z oceną. Chociaż nie ma drugoroczności, istnieje jeden ciąg klas przeznaczony dla uczniów z opóźnieniami dydaktycznymi.

Już od klas niższego stopnia zwraca się baczną uwagę na rozwój dziecięcych zdolności. Nie polega to jednak na tym, by u zdolnych dzieci ćwiczyć pojedyncze uzdolnienia, odbywające się kosztem rozwoju ogólnego, po to aby uniknąć jednostronności. Tak rozpoczyna się nauka pisania w klasie pierwszej poszerzona o ćwiczenia w malowaniu i rysowaniu. Stwarza to bogactwo sposobności czynnego rozwijania zmysłu piękna u dzieci. Języki obce w klasach I – III prowadzone są w formie zabaw, piosenek i wolnych rozmów. Potem dopiero gramatyka i ćwiczenia pisemne. W dużym stopniu sami uczniowie decydują o zakresie słownictwa. W klasach młodszych dzieci uczą się gry na różnych instrumentach. W warsztacie szkolnym poznają tajniki stolarstwa, metaloplastyki, rzeźby. Prace ręczne w niższych klasach prowadzone są wspólnie dla chłopców i dziewcząt. Równowartościowym przedmiotem obok gimnastyki jest już wcześniej wspomniana eurytmia – sztuka ruchu – prowadzona na wszystkich stopniach nauczania i we wszystkich grupach wiekowych. Dzięki różnorodności metod dziecko w szkole waldorfskiej jest pobudzane do artystycznej i praktycznej aktywności. Podczas zajęć lekcyjnych uczniowie pośrednio uczestniczą w praktycznym poznawaniu życia. Uczą się jak powstaje dom, piszą listy handlowe, dowiadują się o działalności poczty, banku, pracują w ogrodzie. Jest to praktyczna realizacja idei powiązania szkoły z życiem. Nauczanie dzieci prowadzone przez nauczyciela jest „nauczaniem poprzez uczucia i serce”⁸.

Na poziomie średniego stopnia nauczania nauczyciel służy dalej uczniom swoim doświadczeniem. Uczniowie uczą się teraz samodzielnie myśleć, przygotowują referaty, wyszukują potrzebne materiały w bibliotekach. W niektórych szkołach waldorfskich nauczanie zintegrowane jest z kształceniem zawodowym. Szkoły udzielają wielu informacji o różnych zawodach. Otaczają uczniów pomocą socjalną. Uczniowie starszych klas grają, albo w orkiestrze, albo śpiewają w chórze. Wystawiają sztuki dramatyczne, także w językach obcych. Nieustannie rozwijają swoje pomysły i inicjatywy. Obok języka ojczystego i przedmiotów ścisłych, w programie klas starszych są także te, które kładą nacisk na miejsce i rolę człowieka w świecie.

---

⁷ tamże, str. 47

⁸ F. Edmunds, „Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce”, Wyd. Spektrum, Warszawa 1996, str. 35

Uczniowie dopuszczeni do matury muszą ukończyć trzynasty rok nauczania, by uzupełnić różnice programowe w stosunku do szkół publicznych.

Do szkół waldorfskich uczęszcza młodzież z różnych kręgów kulturowych i religijnych. Panuje tu wolność i tolerancja. Chrześcijańska postawa obecna w życiu szkół waldorfskich „służy wszystkim ludziom i nie ma nic wspólnego z sekciarstwem”⁹.

Lekcje religii prowadzone są w większości szkół równolegle z lekcjami katechetów, specjalnie w tym celu zaangażowanych. Na naukę religii do szkoły przychodzi także kapłan, jakiego życzą sobie rodzice dziecka. W wielu szkołach odbywają się również prowadzone przez duchownych niedzielne nabożeństwa z udziałem dzieci tych rodziców, którzy wyrazili takie życzenie. Absolwenci szkół waldorfskich dobrze radzą sobie w różnych typach uczelni wyższych.

Mimo to, szkoły waldorfskie spotykają się także z krytyką. Zarzuty wysuwane pod ich adresem dotyczą elitaryzmu, pajdocentryzmu i fasadowości – ponieważ w sposób pompatyczny obchodzi się święta i uroczystości państwowe, wyznaniowe i szkolne, w których krytycy dopatrują się dominacji formy nad treścią. Inny zarzut wiąże się z tzw. dogmatyzmem fazowym tj. z opracowaną przez R. Steinera typologią rozwoju psychofizycznego uczniów. Zgodnie z nią rozwój dziecka dzieli się na trzy fazy kształcenia i wychowania:

- do ok. 7 roku życia uczenie odbywa się w drodze naśladowania
- od 7 – 9 roku życia – to stopniowe przechodzenie do wychowania opartego na wzorach bohaterów bajek i baśni dla dzieci
- od 10 – 15 roku życia – to akcentowanie samodzielności i dociekliwości

Ponadto zarzuca się tej koncepcji oderwanie zajęć szkolnych od życia, a nawet nienowoczesne realizowanie treści programowych, sprzeczne z duchem współczesnej cywilizacji.

5. PODSTAWY PEDAGOGIKI WALDORFSKIEJ

Pedagogika waldorfska postrzega człowieka bardzo wszechstronnie. Jest zorientowana na wyzwoleniu sił twórczych wrodzonych każdemu dziecku, na umożliwieniu mu odnoszenia sukcesów, na możliwości przekraczania jego obecnych granic poznania. Jego podstawowym założeniem jest szacunek jakim dorosły powinien darzyć dziecko. Szanowanie dziecka to przyjmowanie go takim, jakim jest, pragnienie jego rozwoju i współistnienia z nim. „Pedagogika steinerowska jest bliska humanistycznej antropologii dziecka, uznającej świat dziecka za inny lecz równowartościowy ze światem dorosłych”¹⁰

Celem nauczania i wychowania jest wspomaganie dziecka w osiągnięciu świadomej i odpowiedzialnej dojrzałości. Pedagogika steinerowska odpowiada na potrzeby, zainteresowania i problemy dzieci i młodzieży. Oprócz rozwoju indywidualnego dziecka, główny nacisk kładzie się na wychowanie do wolności, które jest podstawowa potrzeba współczesności, wychowanie człowieka, który będzie w stanie wносить nowe wartości twórcze, przekształcać społeczeństwo i zmieniać ustrój społeczny.

Dużą rolę odgrywa w tej pedagogice rozwój postawy badawczej ucznia, który osiąga się przez rozbudzenie naturalnej ciekawości dzieci i chęci rozumienia świata, rozwijanie ich własnych strategii badawczych. Wielką wagę przywiązuje się do organizowania zespołowej twórczości uczniów w różnych dziedzinach. Zarówno w procesie kształcenia, jaki i wychowania nauczyciele ukazują uczniom wzory osobowe, które mogą stać się ich ideałami. By być wiarygodnym świadkiem tego, co głoszą i cieszyć się ich autorytetem, sami nauczyciele muszą być wcieleniem proponowanego wzoru.

Główną ideą szkoły jest to, że każdy ma prawo do ogólnego wykształcenia, rozwoju własnych możliwości. Dlatego szkoła powinna być wolna i niezależna od ograniczeń ekonomicznych, politycznych i społecznych. Każde dziecko program dydaktyczno – wychowawczy ma zapisany w sobie, z natury jego rozwoju. Nauczyciel w pracy pedagogicznej podąża za naturalnym tempem wpisanym w jego indywidualność. Program wychowania i nauczania musi więc

⁹ F. Edmunds, „Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce”, Wyd. Spektrum, Warszawa 1996, str. 35

¹⁰ J. Wasiukiewicz, Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, str. 42

wyplłynąć z istoty rozwijającego się człowieka. To wyróżnia szkołę waldorfską spośród wielu innych koncepcji pedagogicznych. Szkoła ta nawiązuje do dorobku pedagogiki J. Korczaka. Jest ona wspólnota społeczną obejmująca nauczaniem i wychowaniem dzieci z różnych grup – niezależnie od pochodzenia, stanu zamożności rodziców, wyznawanej religii czy narodowości.

Pedagogika według R. Steinera „ jest niczym innym jak z poznania natury ludzkiej płynącą miłością ku ludziom, a przynajmniej na tej podstawie może być ona budowana”¹¹. Miłością, która jest bezinteresownym czynieniem dobra dla drugiego człowieka i przyrody. Widoczne jest to zwłaszcza w szkołach waldorfskich dla uczniów potrzebujących specjalnej troski duchowej. W pedagogice tej ogromna rola przywiązuje się do tzw. głębokiej ekologii i wskazuje się, że perspektywa ekologiczna jest jednym z ważniejszych wymogów współczesności. Wskazuje się na konieczność edukacji ekologicznej. Chodzi głównie o podnoszenie świadomości ekologicznej wszystkich podmiotów edukacyjnych – nauczycieli, uczniów i rodziców.

W pedagogice waldorfskiej słowo mówione, pisane i drukowane stanowi podstawowy nośnik wartości kulturowych i edukacyjnych. Kształcenie języka występuje na wszystkich przedmiotach nauczania podczas realizowania zadań związanych ze stymulowaniem rozwoju sfery intelektualnej, uczuciowej i wolitywnej.

W pedagogice waldorfskiej ogromna rola odgrywa współpraca rodziców ze szkołą. Można powiedzieć, że szkoła waldorfska istnieje dzięki rodzicom. Rada rodziców może występować do Kolegium Nauczycielskiego z wnioskami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły. Rodzice współpracują z nauczycielami uczącymi poszczególnych przedmiotów. Współtworzą program nauczania, prowadzi kółka zainteresowań, zajmują się organizowaniem wolnego czasu poza szkołą. Nauczyciele i rodzice traktują siebie jako równych sobie partnerów, współuczestniczą na rzecz wspólnego dobra. Współdziałanie rodziców i nauczycieli to wzajemne uzupełnianie się, a nie zastępowanie. W pedagogice waldorfskiej oprócz indywidualnych i zbiorowych form współpracy nauczycieli, rodziców i uczniów tworzy się warunki zachęcające podmioty edukacyjne do dialogu, który jest formą partnerskiej komunikacji oraz spotkania z drugim człowiekiem. Gotowość każdego z uczestników dialogu do współponoszenia kosztów w imię dobra wspólnego i do zrezygnowania z części własnego interesu na rzecz interesu wspólnoty jest fenomenem tej pedagogiki.

Szkoły typu „WALDORF” są placówkami prywatnymi. Wśród uczniów niewiele jest obecnie dzieci wywodzących się z rodzin robotniczych i chłopskich. R. Steiner marzył o „ szkole ludowej „, jednak wiele się pod tym względem zmieniło. Obecnie wśród uczniów szkół waldorfskich ogromna większość stanowią dzieci zamożnych rodziców lub tzw. klasy średniej. Bowiem za naukę trzeba płacić. Mimo to liczba kandydatów do tego typu szkół stale wzrasta i jest wyższa od liczby wolnych miejsc. Są one bardzo popularne.

Mimo, że pedagogika waldorfska narodziła się ponad 80 lat temu, to wydaje się, że dopiero w wieku XXI zajmuje ona w edukacji właściwą sobie pozycję. Liczba szkół tego typu stale wzrasta. Są to szkoły poza nudą i lękiem. Uczniowie idą do nich z radością i z radością witają się z nauczycielami. Szkoły waldorfskie istnieją także w Polsce. Obecnie są u nas 3 szkoły w Warszawie, Olsztynie i Bielsku Białej oraz 6 przedszkoli. Są to wolne, samo zarządzające się szkoły i przedszkola powstałe z inicjatywy rodziców i nauczycieli. Pedagogika waldorfska może być oferta edukacyjną dla współczesnej szkoły polskiej i sojusznikiem zmiany oświatowej w naszym kraju. Jako rozwiązanie alternatywne dla współczesnego szkolnictwa państwowego, szkoły waldorfskie stanowią perspektywę rozwoju całej oświaty. Rozwijające się idee tych szkół i ich realizacja praktyczna, stanowią niezbędny warunek przekształceń istniejącego systemu oświaty. To właśnie one wyznaczają kierunki reform edukacyjnych zmierzających do uzdrowienia współczesnej szkoły w różnych krajach.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamczyk M., Ładyżyński A., Wybrane zagadnienia szkolnictwa i wychowania w świecie.

Materiały pomocnicze dla studentów z pedagogiki porównawczej, Oficyna Wydawnicza Fundacji

---

¹¹ J. Wasiukiewicz, Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, str.41

Uniwersyteckiej, Stalowa Wola 1998

2. **Edmunds F.**, „**Pedagogika Rudolfa Steinera. Szkoły waldorfskie na świecie i w Polsce**,
Wyd. Spektrum, Warszawa 1996,
3. **Kayse. M., Wagemann P.**, **Uczyliśmy w szkole waldorfskiej. O historii i praktyce pewnej pedagogicznej utopii**, WS i P, Warszawa 1998,
4. **Okoń W.**, **Nowy słownik pedagogiczny**, Wyd. „Żak”, Warszawa 1996,
5. **Pedagogika alternatywna, Dylematy praktyki**, red. **R. Baranowicz**,
Wyd. Impuls, Łódź – Kraków 1995
6. **Pedagogika alternatywna, Dylematy teorii i praktyki**, red. **B. Śliwerski**,
Wyd. Impuls, Kraków 1998
7. **Śliwerski B.**, **Wyspy oporu edukacyjnego**,
Wyd. Impuls, Kraków 1993
8. **Wasiukiewicz J.**, **Pedagogika waldorfska w teorii i praktyce**,
Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002,